



## Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 22ας Ιουνίου 2023\*

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 20 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – Απόφαση κράτους μέλους περί μη χορηγήσεως δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο έχει την ιθαγένεια του εν λόγω κράτους μέλους – Τέκνο το οποίο βρίσκεται εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ουδέποτε έχει διαμείνει στην Ένωση»

Στην υπόθεση C-459/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το rechtbank Den Haag, zittingsplaats Utrecht (πρωτοδικείο Χάγης, μεταβατική έδρα Ουτρέχτης, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Σεπτεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

X

κατά

**Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,**

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Arabadjiev, πρόεδρο τμήματος, L. Bay Larsen, Αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του πρώτου τμήματος, P. G. Xuereb, A. Kumin (εισηγητή) και I. Ziemele, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Richard de la Tour

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 23ης Φεβρουαρίου 2022,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η X, εκπροσωπούμενη από την M. van Werven και τον J. Werner, advocaten,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. K. Bulterman και C. S. Schillemans,

\* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Jespersen, τον J. Nymann-Lindegren και την M. Søndahl Wolff,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller και R. Kanitz,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον C. Ladenburger, την E. Montaguti και τον G. Wils,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Ιουνίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

### Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 20 ΣΛΕΕ.
- 2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της X, ταϊλανδικής ιθαγένειας, και του Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Υφυπουργού Δικαιοσύνης και Ασφάλειας, Κάτω Χώρες, στο εξής: Υφυπουργός) σχετικά με την εκ μέρους του Υφυπουργού απόρριψη της υποβληθείσας από τη X αίτησης χορηγήσεως άδειας διαμονής.

### Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 3 Η X διέμενε νομίμως στις Κάτω Χώρες, όπου παντρεύτηκε τον Α, Ολλανδό υπήκοο. Από τον γάμο της με τον Α γεννήθηκε ένα τέκνο ολλανδικής ιθαγένειας.
- 4 Το εν λόγω τέκνο, ηλικίας δέκα ετών κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, γεννήθηκε στην Ταϊλάνδη, όπου και ανατράφηκε από τη γιαγιά του από την πλευρά της μητέρας του, καθότι μετά τη γέννησή του η X επέστρεψε στις Κάτω Χώρες. Το τέκνο κατοικούσε πάντοτε στην τρίτη αυτή χώρα και ουδέποτε έχει μεταβεί στις Κάτω Χώρες ή σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 5 Με απόφαση της 22ας Μαΐου 2017, οι ολλανδικές αρχές ανακάλεσαν το δικαίωμα διαμονής της X αναδρομικώς από την 1η Ιουνίου 2016, ήτοι από την ημερομηνία του εν τοις πράγμασι χωρισμού του Α και της X.
- 6 Στις 17 Μαΐου 2018 εκδόθηκε το διαζύγιο του Α και της X.
- 7 Στις 6 Μαΐου 2019 ο Υφυπουργός Δικαιοσύνης γνωστοποίησε στη X ότι επρόκειτο να απελαθεί στην Μπανγκόκ (Ταϊλάνδη) στις 8 Μαΐου 2019.
- 8 Στις 7 Μαΐου 2019 η X ζήτησε να διαμείνει στις Κάτω Χώρες με τον Β, υπήκοο του εν λόγω κράτους μέλους. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της σχετικής αίτησης, οι ολλανδικές αρχές εξέτασαν αυτεπαγγέλτως το ζήτημα αν η προσφεύγουσα της κύριας δίκης μπορούσε να αποκτήσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, προκειμένου να διαμείνει με το τέκνο της στο έδαφος της Ένωσης.

- 9 Με απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, ο Υφυπουργός απέρριψε την αίτηση, με την αιτιολογία, μεταξύ άλλων, ότι η X δεν μπορούσε να επικαλεστεί παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, όπως το έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο με την απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ. (C-133/15, EU:C:2017:354).
- 10 Στις 8 Μαΐου 2019 η X απελάθηκε στην Μπανγκόκ.
- 11 Με απόφαση της 2ας Ιουλίου 2019, ο Υφυπουργός απέρριψε τη διοικητική προσφυγή που άσκησε η X κατά της αποφάσεως της 8ης Μαΐου 2019. Κατόπιν τούτου, η X άσκησε προσφυγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, στο πλαίσιο της οποίας υποστηρίζει ότι, εξαιτίας της προαναφερθείσας απορριπτικής αποφάσεως, το τέκνο της, αν και έχει την ολλανδική ιθαγένεια, στερείται τη δυνατότητα διαμονής στην Ένωση και, ως εκ τούτου, η απόφαση αυτή θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων που διαθέτει λόγω της ιδιότητάς του ως πολίτης της Ένωσης.
- 12 Συναφώς, η X υπογραμμίζει ότι το τέκνο της, το οποίο ανέκαθεν συντηρούνταν από την ίδια τόσο από νομικής όσο και από οικονομικής απόψεως και με το οποίο διατηρούσε πάντοτε συναισθηματικό δεσμό, εξαρτάται πλήρως από την ίδια. Διευκρινίζει ότι από τότε που αυτή επέστρεψε στην Ταϊλάνδη ασχολείται καθημερινά με αυτό. Η γιαγιά του τέκνου από την πλευρά της μητέρας του, λόγω της καταστάσεως της υγείας της, δεν είναι πλέον σε θέση να το φροντίζει. Η X προσθέτει ότι, με απόφαση του δικαστηρίου του Surin (Ταϊλάνδη) της 5ης Φεβρουαρίου 2020, της ανατέθηκε η αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου.
- 13 Δεδομένου ότι το τέκνο δεν ομιλεί ούτε την αγγλική ούτε την ολλανδική γλώσσα, δεν μπορεί να επικοινωνήσει με τον πατέρα του, με τον οποίο δεν έχει καμία επαφή από το 2017. Κατά τη X, ο A δεν έχει κανέναν συναισθηματικό δεσμό με το τέκνο και δεν έχει αναλάβει κανένα βάρος έναντι αυτού.
- 14 Ο Υφυπουργός υποστηρίζει ότι η απόφαση περί μη χορήγησης δικαιώματος διαμονής, η οποία αφορά τη X, δεν συνεπάγεται υποχρέωση του τέκνου της να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης, δεδομένου ότι αυτό από τη γέννησή του διαμένει στην Ταϊλάνδη. Επιπλέον, δεν είναι δυνατόν να γίνει δεκτό άνευ ετέρου ότι η X έχει την αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου, διότι η απόφαση του δικαστηρίου της Ταϊλάνδης την οποία επικαλείται προς τον σκοπό αυτόν δεν είναι επικυρωμένη. Η X δεν απέδειξε εξάλλου ότι από τότε που επέστρεψε στην Ταϊλάνδη έχει αναλάβει την πραγματική φροντίδα του τέκνου. Δεν υφίστανται αντικειμενικές αποδείξεις ότι υπάρχει τέτοια σχέση εξάρτησης μεταξύ αυτής και του τέκνου της, ώστε το τέκνο να είναι αναγκασμένο να διαμείνει εκτός του εδάφους της Ένωσης σε περίπτωση που δεν της χορηγηθεί δικαίωμα διαμονής. Το γεγονός ότι το τέκνο ζούσε χωριστά από τη μητέρα του για ολόκληρη σχεδόν τη ζωή του είναι πιθανόν να επηρέασε τον δεσμό και, ως εκ τούτου, την εξάρτησή του από αυτήν. Επιπλέον, ο ρόλος του A στη ζωή του τέκνου δεν είναι σαφής, ο δε ισχυρισμός της X ότι ο A δεν ασχολείται με αυτό αποτελεί υποκειμενικό στοιχείο. Ο Υφυπουργός προσθέτει ότι η X δεν έχει αποδείξει ότι το τέκνο της επιθυμεί να έλθει και να ζήσει στις Κάτω Χώρες ή ότι θα ήταν προς το συμφέρον του να διαθέτει η μητέρα του άδεια διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής των αρχών που διατύπωσε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), της 15ης Νοεμβρίου 2011, Dereci κ.λπ. (C-256/11, EU:C:2011:734), της 6ης Δεκεμβρίου 2012, O κ.λπ. (C-356/11 και C-357/11, EU:C:2012:776), και της

10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ. (C-133/15, EU:C:2017:354), σε μια περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία το ανήλικο τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης διαμένει εκτός του εδάφους της Ένωσης ή ουδέποτε έχει διαμείνει σε αυτό.

- 16 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι τυχόν αρνητική απάντηση του Δικαστηρίου θα σήμαινε, κατά το ολλανδικό δίκαιο, ότι υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος είναι γονέας ανήλικου πολίτη της Ένωσης δεν θα μπορούσε ποτέ να αποκτήσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, θα μπορούσε δε να εισέλθει νομίμως στις Κάτω Χώρες μόνον εφόσον υπέβαλλε αίτηση διαμονής βάσει του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή κατά την έννοια του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950. Κατά την ολλανδική νομοθεσία, μια τέτοια αίτηση προϋποθέτει, κατ' αρχήν, ότι ο αιτών διαθέτει προσωρινή άδεια διαμονής ως μέλος της ευρύτερης οικογένειας. Ωστόσο, προς τον σκοπό αυτόν πρέπει, μεταξύ άλλων, ο «συντηρών», ήτοι το μέλος της οικογένειας με το οποίο προβλέπεται να διαμείνει ο αιτών, να έχει συμπληρώσει ο ίδιος τα 21 έτη. Πλην όμως, ένα ανήλικο τέκνο δεν μπορεί εξ ορισμού να πληροί την προϋπόθεση αυτή, γεγονός το οποίο συνεπάγεται ότι μια τέτοια αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής δεν έχει εξαρχής καμία πιθανότητα να ευδοκιμήσει.
- 17 Πέραν τούτου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τα κριτήρια βάσει των οποίων πρέπει να εκτιμηθεί η ύπαρξη σχέσεως εξάρτησης του πολίτη της Ένωσης από υπήκοο τρίτης χώρας καθώς και ως προς το ζήτημα της πραγματικής επιμέλειας του τέκνου στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank Den Haag, zittingsplaats Utrecht (πρωτοδικείο Χάγης, μεταβατική έδρα Ουτρέχτης, Κάτω Χώρες) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχει το άρθρο 20 ΣΛΕΕ την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να αρνηθεί να χορηγήσει σε υπήκοο τρίτης χώρας με συντηρούμενο ανήλικο τέκνο, που είναι πολίτης της Ένωσης και τελεί σε πραγματική σχέση εξάρτησης προς τον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας, δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου ο ανήλικος πολίτης της Ένωσης έχει την ιθαγένεια, στην περίπτωση κατά την οποία ο ανήλικος πολίτης της Ένωσης διαμένει τόσο εκτός του κράτους μέλους αυτού όσο και εκτός της Ένωσης και/ή ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης, με αποτέλεσμα στην πράξη να αντιτάσσεται στον ανήλικο πολίτη της Ένωσης άρνηση πρόσβασης στο έδαφος της Ένωσης;
- 2) α) Υποχρεούνται οι (ανήλικοι) πολίτες της Ένωσης να προβάλουν ή να αποδείξουν εκ πρώτης όψεως ότι έχουν συμφέρον να ασκήσουν τα δικαιώματα που αντλούν από την ιθαγένεια της Ένωσης;
- β) Ασκή, συναφώς, επιρροή το γεγονός ότι οι ανήλικοι πολίτες της Ένωσης δεν μπορούν κατά κανόνα να ασκήσουν οι ίδιοι τα δικαιώματά τους και δεν μπορούν να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον τόπο διαμονής τους, αλλά εξαρτώνται ως προς αυτό από τον ένα γονέα ή τους δύο γονείς τους, γεγονός που μπορεί να έχει ως συνέπεια την άσκηση εξ ονόματος ανήλικου πολίτη της Ένωσης των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης, μολονότι η εν λόγω άσκηση ενδέχεται να έρχεται σε αντίθεση προς άλλα συμφέροντά του κατά την έννοια, για παράδειγμα, της αποφάσεως της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ. (C-133/15, EU:C:2017:354);

- γ) Είναι τα δικαιώματα από την ιθαγένεια της Ένωσης απόλυτα δικαιώματα, υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να παρεμποδίζονται ή ότι το κράτος μέλος του οποίου ο (ανήλικος) πολίτης της Ένωσης έχει την ιθαγένεια υπέχει ακόμη και τη θετική υποχρέωση να καταστήσει δυνατή την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών;
- 3) α) Για να εκτιμηθεί η ύπαρξη σχέσης εξάρτησης κατά την έννοια του πρώτου ερωτήματος, έχει καθοριστική σημασία, αφενός, το ζήτημα αν ο γονέας, υπήκοος τρίτης χώρας, είχε την καθημερινή φροντίδα του ανηλικού πολίτη της Ένωσης πριν από την υποβολή της αίτησης για τη χορήγηση δικαιώματος διαμονής ή πριν από την έκδοση της αποφάσεως με την οποία δεν του αναγνωρίζεται δικαίωμα διαμονής ή πριν από την ημερομηνία κατά την οποία το (εθνικό) δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας σχετικά με την μη χορήγηση και, αφετέρου, το ζήτημα αν άλλοι έχουν αναλάβει μέχρι στιγμής το εν λόγω καθήκον φροντίδας και/ή μπορούν να (συνεχίσουν να) το επιτελούν;
- β) Δύναται, συναφώς, να απαιτηθεί από τον ανήλικο πολίτη της Ένωσης, προκειμένου να μπορέσει να ασκήσει πράγματι τα δικαιώματά του που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης, να εγκατασταθεί στο έδαφος της Ένωσης μαζί με τον έτερο γονέα του, ο οποίος είναι πολίτης της Ένωσης, αλλά ενδεχομένως δεν έχει πλέον την επιμέλεια του εν λόγω ανηλικού;
- γ) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχει σημασία αν ο γονέας αυτός ασκεί ή έχει ασκήσει την επιμέλεια και/ή έχει ή είχε αναλάβει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για τον ανήλικο και αν προτίθεται να αναλάβει το εν λόγω βάρος και/ή τη φροντίδα του ανηλικού;
- δ) Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας έχει την αποκλειστική επιμέλεια του ανηλικού πολίτη της Ένωσης, σημαίνει τούτο ότι πρέπει να αποδοθεί μικρότερη βαρύτητα στο ζήτημα του νομικού, οικονομικού ή συναισθηματικού βάρους;»

## Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

### *Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

- 19 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ανήλικο τέκνο, το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης ως υπήκοος κράτους μέλους, ζει από τη γέννησή του εκτός της επικράτειας του συγκεκριμένου κράτους μέλους και ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης αποκλείει τη δυνατότητα του υπηκόου τρίτης χώρας γονέα του, από τον οποίο εξαρτάται το τέκνο, να αποκτήσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του εν λόγω άρθρου.
- 20 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, βάσει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ κάθε πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους καθίσταται πολίτης της Ένωσης, ιδιότητα η οποία τείνει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών (πρβλ. αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2011, Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, σκέψη 41, και της 9ης Ιουνίου 2022, Préfet du Gers και Institut national de la statistique et des études économiques, C-673/20, EU:C:2022:449, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 21 Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το θεμελιώδες και ατομικό δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που επιβάλλονται από τη Συνθήκη ΛΕΕ και των μέτρων που

- θεσπίζονται για την εφαρμογή τους [απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2020, *Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real*. (Σύζυγος πολίτη της Ένωσης), C-836/18, EU:C:2020:119, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 22 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε εθνικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων που δεν αναγνωρίζουν το δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα να στερούν από τους πολίτες της Ένωσης τη δυνατότητα να απολαύσουν πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που τους παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2011, *Ruiz Zambrano*, C-34/09, EU:C:2011:124, σκέψη 42, της 6ης Δεκεμβρίου 2012, *Ο κ.λπ.*, C-356/11 και C-357/11, EU:C:2012:776, σκέψη 45, και της 10ης Μαΐου 2017, *Chavez-Vilchez κ.λπ.*, C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 61).
- 23 Αντιθέτως, οι διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ που αφορούν την ιθαγένεια της Ένωσης δεν παρέχουν κανένα αυτοτελές δικαίωμα στους υπηκόους τρίτων χωρών. Πράγματι, τα δικαιώματα που ενδεχομένως αναγνωρίζονται στους υπηκόους τρίτων χωρών δεν αποτελούν ίδια δικαιώματα των υπηκόων αυτών, αλλά παράγωγα δικαιώματα εκπορευόμενα από τα δικαιώματα του πολίτη της Ένωσης. Ο σκοπός και η δικαιολόγηση των εν λόγω παράγωγων δικαιωμάτων ερείδονται στη διαπίστωση ότι η άρνηση αναγνώρισής τους ενδέχεται να θίξει, μεταξύ άλλων, την ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής του πολίτη της Ένωσης στο έδαφος της Ένωσης [απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (Φύση του δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ), C-624/20, EU:C:2022:639, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 24 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι υφίστανται όλως ιδιαίτερες καταστάσεις, στο πλαίσιο των οποίων, μολονότι δεν τυγχάνει εφαρμογής το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης σχετικά με το δικαίωμα διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών και ο πολίτης της Ένωσης δεν έχει κάνει χρήση της ελευθερίας κυκλοφορίας, επιβάλλεται η αναγνώριση δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας του εν λόγω πολίτη, καθώς η πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης θα καταλυόταν αν, συνεπεία της μη αναγνώρισεως ενός τέτοιου δικαιώματος, ο εν λόγω πολίτης αναγκαζόταν εκ των πραγμάτων να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης εν όλω θεωρούμενο, στερούμενος, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης [απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, *Κ.Α. κ.λπ.* (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 25 Γνώρισμα των καταστάσεων που μνημονεύονται στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας απόφασης αποτελεί το γεγονός ότι, μολονότι αυτές διέπονται από κανονιστικές ρυθμίσεις που εμπίπτουν κατ' αρχήν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, ήτοι από τις ρυθμίσεις που αφορούν το δικαίωμα εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών εκτός του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων του παράγωγου δικαίου της Ένωσης και οι οποίες προβλέπουν, υπό προϋποθέσεις, την αναγνώριση τέτοιου δικαιώματος, οι καταστάσεις αυτές είναι στενά συνυφασμένες με την ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής πολίτη της Ένωσης, με αποτέλεσμα να αποκλείεται η άρνηση αναγνώρισεως του εν λόγω δικαιώματος εισόδου και διαμονής εντός του κράτους μέλους όπου διαμένει ο πολίτης της Ένωσης, ώστε να μη θίγεται η εν λόγω ελευθερία (απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, *Chavez-Vilchez κ.λπ.*, C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 26 Εντούτοις, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας είναι ικανή να θίξει την πρακτική αποτελεσματικότητα της ιθαγένειας της Ένωσης μόνο σε περίπτωση κατά την οποία μεταξύ του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας και του πολίτη της Ένωσης που είναι μέλος της οικογένειάς του υφίσταται τέτοια σχέση εξάρτησης ώστε ο πολίτης της Ένωσης να αναγκάζεται να συνοδεύσει τον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας και να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης εν όλω θεωρούμενο [αποφάσεις της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Φύση του δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ), C-624/20, EU:C:2022:639, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 27 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι, όπως και η άρνηση αναγνώρισεως ή η απώλεια δικαιώματος διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους, η απαγόρευση εισόδου στο έδαφος της Ένωσης, η οποία επιβάλλεται σε υπήκοο τρίτης χώρας, μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερηθεί ο εν λόγω πολίτης τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητά του αυτή όταν, λόγω της σχέσεως εξαρτήσεως που υφίσταται μεταξύ των προσώπων αυτών, η ως άνω απαγόρευση εισόδου αναγκάζει, εκ των πραγμάτων, τον πολίτη της Ένωσης να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης εν όλω θεωρούμενο, προκειμένου να συνοδεύσει το μέλος της οικογένειάς του, υπήκοο τρίτης χώρας στο οποίο έχει επιβληθεί η εν λόγω απαγόρευση εισόδου [απόφαση της 27ης Απριλίου 2023, M.D. (Απαγόρευση εισόδου στην Ουγγαρία), C-528/21, EU:C:2023:341, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 28 Βεβαίως, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής στον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια, σε αντίθεση με τις περιπτώσεις υποθέσεων σχετικών με το άρθρο 20 ΣΛΕΕ επί των οποίων έχει αποφανθεί το Δικαστήριο, να αναγκαστεί το τέκνο να συνοδεύσει τον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα του και να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης, δεδομένου ότι ζει από της γεννήσεώς του σε τρίτη χώρα και ουδέποτε έχει διαμείνει στην Ένωση.
- 29 Εντούτοις, αφενός, μολονότι στη νομολογία που μνημονεύεται στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως το Δικαστήριο επισήμανε ότι το συγκεκριμένο τέκνο διέμενε ανέκαθεν στο κράτος μέλος της ιθαγένειάς του, μοναδικός σκοπός της διευκρίνισης αυτής ήταν να υπογραμμιστεί ότι η αναγνώριση του εκ του άρθρου 20 ΣΛΕΕ παράγωγου δικαιώματος διαμονής δεν εξαρτάται από την εκ μέρους του τέκνου άσκηση του δικαιώματός του ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο εσωτερικό της Ένωσης, αλλά από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, την οποία το τέκνο έχει εκ του γεγονότος και μόνον ότι έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της ασκήσεως του προαναφερθέντος δικαιώματος.
- 30 Αφετέρου, σε περίπτωση που υπάρχει σχέση εξάρτησης μεταξύ τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης και του υπηκόου τρίτης χώρας γονέα του, η άρνηση αναγνώρισεως στον γονέα δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει το τέκνο μπορεί να εμποδίσει τη διαμονή και κυκλοφορία του τέκνου στο έδαφος της Ένωσης, δεδομένου ότι θα ήταν αναγκασμένο να μείνει με τον γονέα αυτόν σε τρίτη χώρα.
- 31 Συναφώς, οι συνέπειες που έχει για το τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης το γεγονός ότι εμποδίζεται στην πράξη να εισέλθει και να διαμείνει στην Ένωση πρέπει να θεωρηθούν ως ανάλογες εκείνων που απορρέουν από το γεγονός ότι είναι υποχρεωμένο να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης.

- 32 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 23 της παρούσας αποφάσεως, οι σχετικές με την ιθαγένεια της Ένωσης διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ απονέμουν στους υπηκόους τρίτων χωρών αποκλειστικώς και μόνο δικαιώματα εκπορευόμενα από τα δικαιώματα του πολίτη της Ένωσης.
- 33 Το δικαίωμα διαμονής που αναγνωρίζεται δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ σε υπήκοο τρίτης χώρας, υπό την ιδιότητά του ως μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, δικαιολογείται από το ότι η διαμονή αυτή είναι αναγκαία προκειμένου ο εν λόγω πολίτης να είναι σε θέση, ενόσω διαρκεί η σχέση εξάρτησης με τον ως άνω υπήκοο, να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που του παρέχει η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης [απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Φύση του δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ), C-624/20, EU:C:2022:639, σκέψη 41].
- 34 Πλην όμως, η άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής στον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης δύναται να επηρεάσει την εκ μέρους του τέκνου άσκηση των δικαιωμάτων αυτών μόνο στην περίπτωση που το τέκνο θα πρέπει να εισέλθει στην επικράτεια του οικείου κράτους μέλους με τον εν λόγω γονέα ή να εισέλθει στην επικράτεια αυτή για να τον συναντήσει και στη συνέχεια να παραμείνει εκεί.
- 35 Αντιστρόφως, σε περίπτωση που ο υπήκοος τρίτης χώρας γονέας τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης διαμένει μόνος του στο έδαφος της Ένωσης, ενώ το τέκνο παραμένει σε τρίτη χώρα, η απόφαση περί μη χορηγήσεως στον εν λόγω γονέα δικαιώματος διαμονής στο έδαφος της Ένωσης ουδόλως επηρεάζει την εκ μέρους του τέκνου άσκηση των δικαιωμάτων του.
- 36 Ως εκ τούτου, δικαίωμα διαμονής εκ του άρθρου 20 ΣΛΕΕ δεν μπορεί να χορηγηθεί στον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης σε περίπτωση κατά την οποία ούτε από την αίτηση του γονέα περί χορηγήσεως παράγωγο δικαιώματος διαμονής ούτε από το γενικό πλαίσιο της υποθέσεως είναι δυνατόν να συναχθεί ότι το τέκνο αυτό, το οποίο ουδέποτε διέμεινε στο κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια, πρόκειται να ασκήσει τα δικαιώματά του ως πολίτης της Ένωσης διά της εισόδου και διαμονής του με τον εν λόγω γονέα στην επικράτεια του συγκεκριμένου κράτους μέλους.
- 37 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο προς τούτο, να προβεί στις απαραίτητες εξακριβώσεις των πραγματικών περιστατικών, προκειμένου να εκτιμήσει όχι μόνον αν στην υπόθεση της κύριας δίκης υπάρχει σχέση εξάρτησης κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 26 της παρούσας αποφάσεως, αλλά και αν έχει αποδειχθεί ότι το συγκεκριμένο τέκνο πρόκειται να εισέλθει και να διαμείνει στις Κάτω Χώρες με τον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα του.
- 38 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ανήλικο τέκνο το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης ως υπήκοος κράτους μέλους ζει από τη γέννησή του εκτός της επικράτειας του συγκεκριμένου κράτους μέλους και ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης δεν αποκλείει τη δυνατότητα του υπηκόου τρίτης χώρας γονέα του, από τον οποίο εξαρτάται το τέκνο, να αποκτήσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του εν λόγω άρθρου, εφόσον αποδεικνύεται ότι το τέκνο πρόκειται να εισέλθει και να διαμείνει στην επικράτεια του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια συνοδευόμενο από τον γονέα του αυτόν.



### ***Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος***

- 39 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το κράτος μέλος στο οποίο υποβάλλεται αίτηση χορηγήσεως παράγωγου δικαιώματος διαμονής από υπήκοο τρίτης χώρας γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης ως υπήκοος κράτους μέλους, εξαρτάται από τον εν λόγω γονέα και ζει από τη γέννησή του στην τρίτη χώρα χωρίς να έχει ποτέ διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης μπορεί να απορρίψει την αίτηση με την αιτιολογία ότι η μετακίνηση προς το εν λόγω κράτος μέλος, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την εκ μέρους του τέκνου άσκηση των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης, δεν είναι προς το πραγματικό ή το πιθανολογούμενο συμφέρον του τέκνου.
- 40 Συναφώς, επισημαίνεται, αφενός, ότι από την υπομνησθείσα στις σκέψεις 20 και 22 της παρούσας αποφάσεως νομολογία προκύπτει ότι το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών, το οποίο παρέχεται σε κάθε πολίτη της Ένωσης, απορρέει ευθέως από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, χωρίς η άσκηση του εν λόγω δικαιώματος να εξαρτάται από την απόδειξη οποιουδήποτε συμφέροντος για την επίκλησή του.
- 41 Το Δικαστήριο έχει κρίνει εξάλλου, συναφώς, ότι, βάσει αρχής του διεθνούς δικαίου, την οποία το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να μη λαμβάνει δεόντως υπόψη, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αρνηθεί στους υπηκόους του το δικαίωμα εισόδου και διαμονής τους στο έδαφός του, το δε δικαίωμα διαμονής τους δεν μπορεί, συνεπώς, να εξαρτηθεί από προϋποθέσεις (πρβλ. απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2017, *Lounes*, C-165/16, EU:C:2017:862, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 42 Αφετέρου, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι ένα ανήλικο τέκνο μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής, το οποίο διασφαλίζεται από το δίκαιο της Ένωσης. Η ικανότητα υπηκόου κράτους μέλους να είναι υποκείμενο των δικαιωμάτων τα οποία διασφαλίζουν η Συνθήκη ΛΕΕ και το παράγωγο δίκαιο στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων δεν μπορεί να εξαρτάται από την προϋπόθεση να έχει ο ενδιαφερόμενος φθάσει στην ηλικία που απαιτείται ώστε να έχει τη νομική ικανότητα να ασκήσει ο ίδιος τα εν λόγω δικαιώματα (πρβλ. απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2004, *Zhu και Chen*, C-200/02, EU:C:2004:639, σκέψη 20).
- 43 Εξάλλου, μολονότι το Δικαστήριο έχει βεβαίως κρίνει ότι οι αρμόδιες αρχές, προκειμένου αποφανθούν επί αιτήσεως χορηγήσεως άδειας διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, μια τέτοια συνεκτίμηση αφορούσε μόνον την αξιολόγηση της ύπαρξης σχέσεως εξάρτησης, κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύεται στη σκέψη 26 της παρούσας αποφάσεως, ή την αξιολόγηση των συνεπειών τυχόν παρεκκλίσεως από το προβλεπόμενο στο εν λόγω άρθρο παράγωγο δικαίωμα διαμονής για λόγους δημοσίας ασφάλειας ή δημοσίας τάξεως [πρβλ. αποφάσεις της 10ης Μαΐου 2017, *Chavez-Vilchez κ.λπ.*, C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 71, και της 5ης Μαΐου 2022, *Subdelegación del Gobierno en Toledo (Διαμονή μέλους της οικογένειας – Ανεπαρκείς πόροι)*, C-451/19 και C-532/19, EU:C:2022:354, σκέψη 53]. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν μπορούσε να γίνει επίκληση του υπέρτερου συμφέροντος του τέκνου προκειμένου να απορριφθεί η αίτηση χορήγησης άδειας διαμονής, αλλά, αντιθέτως, προκειμένου να μην εκδοθεί απόφαση η οποία θα υποχρέωνε το τέκνο να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης.

- 44 Επομένως, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, οι αρμόδιες αρχές δεν μπορούν να αποφασίζουν αν η μετακίνηση του τέκνου προς το κράτος μέλος του οποίου έχει την ιθαγένεια είναι προς το συμφέρον του, διότι στην περίπτωση που το έπρατταν θα υποκαθιστούσαν αδικαιολόγητα τα πρόσωπα που έχουν το δικαίωμα να ασκούν τη γονική μέριμνα, ενώ δεν έχουν ληφθεί μέτρα για τη ρύθμιση της άσκησης της μέριμνας αυτής, και θα παραγνώριζαν ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, το τέκνο μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα που αντλεί από την ιδιότητα την οποία του απονέμει το άρθρο 20 ΣΛΕΕ.
- 45 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το κράτος μέλος στο οποίο υποβάλλεται αίτηση χορηγήσεως παράγωγου δικαιώματος διαμονής από υπήκοο τρίτης χώρας γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης ως υπήκοος κράτους μέλους, εξαρτάται από τον εν λόγω γονέα και ζει από τη γέννησή του στην τρίτη αυτή χώρα χωρίς να έχει ποτέ διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης δεν μπορεί να απορρίψει την αίτηση με την αιτιολογία ότι η μετακίνηση προς το εν λόγω κράτος μέλος, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την εκ μέρους του τέκνου άσκηση των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης, δεν είναι προς το πραγματικό ή το πιθανολογούμενο συμφέρον του εν λόγω τέκνου.

### ***Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος***

- 46 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί αν ανήλικο τέκνο το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης εξαρτάται από τον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα του, καθοριστικής σημασίας είναι το γεγονός ότι ο εν λόγω γονέας δεν είχε ανέκαθεν την καθημερινή φροντίδα του τέκνου, μολονότι έχει την αποκλειστική επιμέλειά του, καθώς και το γεγονός ότι το τέκνο θα μπορούσε, ενδεχομένως, να εγκατασταθεί στο έδαφος της Ένωσης με τον έτερο γονέα του, ο οποίος είναι πολίτης της Ένωσης.
- 47 Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 26 έως 28, 30, 31 και 33 της παρούσας αποφάσεως, δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ παρέχεται στον υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης μόνον σε όλως ιδιαίτερες καταστάσεις, στις οποίες μεταξύ του υπηκόου τρίτης χώρας και του πολίτη της Ένωσης υφίσταται τέτοια σχέση εξαρτήσεως, ώστε ο πολίτης της Ένωσης, σε περίπτωση μη αναγνώρισεως στον υπήκοο τρίτης χώρας δικαιώματος διαμονής στο έδαφος της Ένωσης, να είναι αναγκασμένος να τον συνοδεύσει, εγκαταλείποντας το έδαφος αυτό, εν όλω θεωρούμενο, ή να μην μπορεί να εισέλθει και να διαμείνει στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια.
- 48 Η αίτηση χορηγήσεως παράγωγου δικαιώματος διαμονής πρέπει επομένως να εξετάζεται με γνώμονα την ένταση της σχέσεως εξάρτησης μεταξύ του γονέα που είναι υπήκοος τρίτης χώρας και του ανήλικου τέκνου του, κατά την εκτίμηση δε αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως [πρβλ. αποφάσεις της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ., C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 71, της 8ης Μαΐου 2018, Κ.Α. κ.λπ. (Οικογενειακή επανένωση στο Βέλγιο), C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψη 72, και της 27ης Φεβρουαρίου 2020, Subdelegación del Gobierno en Ciudad Real (Σύζυγος πολίτη της Ένωσης), C-836/18, EU:C:2020:119, σκέψη 56].
- 49 Συναφώς, το Δικαστήριο, προκειμένου να εκτιμήσει αν υφίσταται τέτοια σχέση εξάρτησης, έκρινε ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το ζήτημα της πραγματικής επιμέλειας του τέκνου καθώς και το κατά πόσον ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας φέρει το νομικό, οικονομικό ή συναισθηματικό βάρος για το τέκνο αυτό. Έχουν επίσης θεωρηθεί ως κρίσιμες περιστάσεις η ηλικία του τέκνου, η

- σωματική και συναισθηματική του ανάπτυξη, η ένταση του συναισθηματικού του δεσμού με τον γονέα που είναι πολίτης της Ένωσης και με τον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας, καθώς και ο κίνδυνος που θα συνεπαγόταν για την ισορροπία του τέκνου ο αποχωρισμός του από τον γονέα υπήκοο τρίτης χώρας [απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2022, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Φύση του δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ), C-624/20, EU:C:2022:639, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 50 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου απορρέει επίσης ότι το γεγονός και μόνον ότι θα ήταν ευκαταίω για υπήκοο κράτους μέλους, για οικονομικούς λόγους ή προκειμένου να διασφαλισθεί η ενότητα της οικογένειάς του εντός της επικράτειας της Ένωσης, να έχουν τα μέλη της οικογένειάς του τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους τη δυνατότητα να διαμένουν μαζί του εντός της Ένωσης δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι, σε περίπτωση μη παροχής του δικαιώματος αυτού, ο πολίτης της Ένωσης θα υποχρεωθεί να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης [απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, Subdelegación del Gobierno en Toledo (Διαμονή μέλους της οικογένειας – Ανεπαρκείς πόροι), C-451/19 και C-532/19, EU:C:2022:354, σκέψη 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 51 Επομένως, η ύπαρξη οικογενειακού δεσμού, είτε βιολογικής είτε νομικής φύσεως, μεταξύ του πολίτη της Ένωσης και του μέλους της οικογένειάς του, υπηκόου τρίτης χώρας, δεν αρκεί για να δικαιολογήσει την αναγνώριση, δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, παράγωγου δικαιώματος διαμονής του εν λόγω μέλους της οικογένειας στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου ο πολίτης της Ένωσης είναι υπήκοος [απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, Subdelegación del Gobierno en Toledo (Διαμονή μέλους της οικογένειας – Ανεπαρκείς πόροι), C-451/19 και C-532/19, EU:C:2022:354, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 52 Υπό το πρίσμα του συνόλου των στοιχείων αυτών, υπογραμμίζεται, κατ' αρχάς, ότι οι αρμόδιες αρχές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την κατάσταση ως έχει κατά τον χρόνο κατά τον οποίο καλούνται να αποφανθούν, καθόσον οφείλουν να εκτιμήσουν τις προβλέψιμες συνέπειες της αποφάσεώς τους επί της δυνατότητας του τέκνου να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα τα οποία αντλεί από την ιδιότητα την οποία του απονέμει το άρθρο 20 ΣΛΕΕ. Προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να στερηθεί το τέκνο τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι τα εν λόγω δικαιώματα, τα εθνικά δικαστήρια που καλούνται να αποφανθούν επί προσφυγής κατά αποφάσεως των αρμόδιων αρχών οφείλουν, επιπροσθέτως, να λαμβάνουν υπόψη τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν μετά την απόφαση αυτή (πρβλ. απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Β και Vomero, C-316/16 και C-424/16, EU:C:2018:256, σκέψη 94 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 53 Ως εκ τούτου, ούτε το γεγονός ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας γονέας δεν ανέλαβε εξ αρχής για μεγάλο χρονικό διάστημα την καθημερινή φροντίδα του τέκνου ούτε η απουσία σχέσης εξάρτησης, η οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει προκύψει κατά το διάστημα αυτό, μπορούν να θεωρηθούν ως καθοριστικής σημασίας, δεδομένου ότι δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο ο συγκεκριμένος γονέας να αναλάβει πράγματι, κατά τον χρόνο έκδοσης της αποφάσεως των αρμόδιων αρχών ή των εθνικών δικαστηρίων, την ευθύνη της φροντίδας του τέκνου.
- 54 Υπενθυμίζεται εξάλλου, συναφώς, ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός ότι ο γονέας υπήκοος τρίτης χώρας ζει υπό την ίδια στέγη με το ανήλικο τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης δεν συνιστά καθοριστική προϋπόθεση για την εκτίμηση του αν υφίσταται μεταξύ τους σχέση

εξάρτησης [απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, *Subdelegación del Gobierno en Toledo* (Διαμονή μέλους της οικογένειας – Ανεπαρκείς πόροι), C-451/19 και C-532/19, EU:C:2022:354, σκέψη 68 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

- 55 Αντιστρόφως, το γεγονός και μόνον ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας γονέας έχει, κατά τον χρόνο κατά τον οποίο το εθνικό δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί της υποθέσεως, την καθημερινή πραγματική φροντίδα του ανήλικου τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης δεν αρκεί για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υπάρχει σχέση εξάρτησης, δεδομένου ότι η εκτίμηση πρέπει πάντοτε να στηρίζεται σε συνολική εξέταση των κρίσιμων περιστάσεων.
- 56 Όσον αφορά, εν συνεχεία, την περίπτωση κατά την οποία ένας από τους γονείς του τέκνου είναι πολίτης της Ένωσης και κάτοικος κράτους μέλους, επισημαίνεται ότι μια τέτοια περίπτωση θα είναι κρίσιμη για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 20 ΣΛΕΕ εφόσον έχει αποδειχθεί ότι ο γονέας αυτός είναι πράγματι ικανός και διατεθειμένος να αναλάβει κατ' αποκλειστικότητα την καθημερινή πραγματική φροντίδα του τέκνου (πρβλ. απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, *Chavez-Vilchez* κ.λπ., C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 71).
- 57 Ωστόσο, το στοιχείο αυτό, εφόσον αποδειχθεί, δεν επαρκεί αφ' εαυτού για να κριθεί ότι δεν υφίσταται τέτοια σχέση εξάρτησης μεταξύ του γονέα που είναι υπήκοος τρίτης χώρας και του ανήλικου τέκνου του που είναι πολίτης της Ένωσης ώστε το τέκνο να μην μπορεί να εισέλθει και να διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης αν δεν αναγνωριστεί δικαίωμα διαμονής στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας, δεδομένου ότι ένα τέτοιο συμπέρασμα πρέπει κατ' ανάγκην να στηρίζεται στην εξέταση του συνόλου των κρίσιμων περιστάσεων. [πρβλ. απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, *Subdelegación del Gobierno en Toledo* (Διαμονή μέλους της οικογένειας – Ανεπαρκείς πόροι), C-451/19 και C-532/19, EU:C:2022:354, σκέψη 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 58 Μολονότι ο γονέας που είναι υπήκοος τρίτης χώρας φέρει κατ' αρχήν το βάρος να προσκομίσει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι μπορεί να αντλήσει δικαίωμα διαμονής από το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, και ιδίως στοιχεία που αποδεικνύουν ότι, σε περίπτωση που δεν του αναγνωριστεί δικαίωμα διαμονής, το τέκνο θα στερηθεί τη δυνατότητα πραγματικής άσκησης των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν, πάντως, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως των προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούνται προκειμένου το πρόσωπο αυτό να απολαύει τέτοιου δικαιώματος διαμονής, να μεριμνούν ώστε η εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως που διέπει το βάρος αποδείξεως να μη διακυβεύει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 20 ΣΛΕΕ (απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, *Chavez-Vilchez* κ.λπ., C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 76).
- 59 Η εφαρμογή μιας τέτοιας εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως σχετικά με το βάρος αποδείξεως δεν απαλλάσσει τις αρχές του οικείου κράτους μέλους από την υποχρέωση να προβαίνουν, βάσει των στοιχείων που προσκομίζονται από τον υπήκοο τρίτης χώρας, στην αναγκαία έρευνα προκειμένου να εξακριβωθεί ο τόπος κατοικίας του γονέα ο οποίος είναι υπήκοος του εν λόγω κράτους μέλους και να κριθεί, αφενός, αν ο γονέας αυτός είναι πράγματι ικανός και διατεθειμένος να αναλάβει κατ' αποκλειστικότητα την καθημερινή πραγματική φροντίδα του τέκνου και, αφετέρου, αν υφίσταται τέτοια σχέση εξαρτήσεως μεταξύ του τέκνου και του γονέα υπηκόου τρίτης χώρας, ώστε τυχόν απόφαση περί μη αναγνώρισεως δικαιώματος διαμονής του γονέα αυτού να στερεί από το τέκνο τη δυνατότητα να απολαύσει πράγματι, κατά το ουσιώδες μέρος τους, τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 10ης Μαΐου 2017, *Chavez-Vilchez* κ.λπ., (C-133/15, EU:C:2017:354, σκέψη 77).

- 60 Τέλος, από τη νομολογία που παρατίθεται στις σκέψεις 48 έως 50 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι το γεγονός ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας γονέας έχει την αποκλειστική επιμέλεια του ανήλικου τέκνου αποτελεί κρίσιμο αλλά όχι καθοριστικό παράγοντα για την εκτίμηση της υπάρξεως πραγματικής εξάρτησης, η οποία δεν μπορεί, όπως προκύπτει από τη σκέψη 51 της παρούσας αποφάσεως, να απορρέει ευθέως από την έννομη σχέση που συνδέει τον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα με το ανήλικο τέκνο του το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης.
- 61 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το οικείο κράτος μέλος, προκειμένου να εκτιμήσει αν ανήλικο τέκνο το οποίο είναι πολίτης της Ένωσης εξαρτάται από τον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα του, οφείλει να λάβει υπόψη το σύνολο των κρίσιμων περιστάσεων, χωρίς να μπορεί να θεωρηθεί ως καθοριστικής σημασίας στο πλαίσιο της εκτίμησης αυτής το γεγονός ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας γονέας δεν είχε ανέκαθεν την καθημερινή φροντίδα του τέκνου, αλλά έχει στο μεταξύ αποκτήσει την αποκλειστική επιμέλειά του, ούτε το γεγονός ότι ο έτερος γονέας, ο οποίος είναι πολίτης της Ένωσης, θα μπορούσε να αναλάβει την καθημερινή πραγματική φροντίδα του τέκνου αυτού.

### Επί των δικαστικών εξόδων

- 62 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι ανήλικο τέκνο το οποίο είναι πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως υπήκοος κράτους μέλους ζει από τη γέννησή του εκτός της επικράτειας του συγκεκριμένου κράτους μέλους και ουδέποτε έχει διαμείνει στο έδαφος την Ένωσης δεν αποκλείει τη δυνατότητα του υπηκόου τρίτης χώρας γονέα του, από τον οποίο εξαρτάται το τέκνο, να αποκτήσει παράγωγο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του εν λόγω άρθρου, εφόσον αποδεικνύεται ότι το τέκνο πρόκειται να εισέλθει και να διαμείνει στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου έχει την ιθαγένεια συνοδευόμενο από τον γονέα του αυτόν.
- 2) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το κράτος μέλος στο οποίο υποβάλλεται αίτηση χορηγήσεως παράγωγου δικαιώματος διαμονής από υπήκοο τρίτης χώρας γονέα ανήλικου τέκνου το οποίο είναι πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως υπήκοος κράτους μέλους, εξαρτάται από τον εν λόγω γονέα και ζει από τη γέννησή του στην τρίτη χώρα χωρίς να έχει ποτέ διαμείνει στο έδαφος της Ένωσης δεν μπορεί να απορρίψει την αίτηση με την αιτιολογία ότι η μετακίνηση προς το εν λόγω κράτος μέλος, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την εκ μέρους του τέκνου άσκηση των δικαιωμάτων του ως πολίτη της Ένωσης, δεν είναι προς το πραγματικό ή το πιθανολογούμενο συμφέρον του τέκνου.
- 3) Το άρθρο 20 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι το οικείο κράτος μέλος, προκειμένου να εκτιμήσει αν ανήλικο τέκνο το οποίο είναι πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξαρτάται από τον υπήκοο τρίτης χώρας γονέα του, οφείλει να λάβει υπόψη το σύνολο των κρίσιμων περιστάσεων, χωρίς να μπορεί να θεωρηθεί ως καθοριστικής σημασίας στο πλαίσιο της

**εκτίμησης αυτής το γεγονός ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας γονέας δεν είχε ανέκαθεν την καθημερινή φροντίδα του τέκνου, αλλά έχει στο μεταξύ αποκτήσει την αποκλειστική επιμέλειά του, ούτε το γεγονός ότι ο έτερος γονέας, ο οποίος είναι πολίτης της Ένωσης, θα μπορούσε να αναλάβει την καθημερινή πραγματική φροντίδα του τέκνου.**

(υπογραφές)